

DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3\(35\)-7-20](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3(35)-7-20)

УДК 330.341.42:331.52(477)

JEL Classification: E290; L160; O120

Світлана Повна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та державної служби
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)

E-mail: svitlanapovna@gmail.com. **ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-0654-9868>

ResearcherID: [ABA-7025-2021](https://orcid.org/0000-0002-0654-9868)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті розглянуто підходи до дослідження структури економіки. Проведено аналіз структури економіки України за допомогою групування видів економічної діяльності на основі показників валової доданої вартості та зайнятості в них. Виявлено, що за статичним аналізом щодо зайнятості, найбільш потужною галуззю України є оптова та роздрібна торгівля, сільське господарство, а також переробна промисловість. Однак при розгляді зайнятості в динаміці з'ясувалося, що ці сектори, крім торгівлі, децю втрачають персонал. Високими темпами втрачають персонал галузі освіти, державного управління, мистецтва та спорту, що потребує посиленої до них уваги в повоєнний період. Натомість зростання вище середнього за динамікою зайнятості показують такі невеликі для економіки України галузі, як будівництво; інформація та телекомунікації; професійна, наукова та технічна діяльність тощо, що загалом вказує на їхню перспективність та можливе майбутнє зростання їхньої ролі в економіці України, тому їх варто підтримувати й у повоєнний період.

Ключові слова: зайнятість; валова додана вартість; структура економіки; аналіз; групування; конкурентоспроможність.

Табл.: 4. Бібл.: 21.

Постановка проблеми. Структура економіки будь-якої країни впливає на якість та рівень життя в ній. Метою економічної діяльності зазвичай є виробництво більшої доданої вартості, краще використання наявних ресурсів, і передусім людських. Формування раціональної структури економіки, що відповідає таким критеріям, у сучасному суспільстві передбачає виробництво та продаж, зокрема експорт, технологічно складних товарів, для чого підприємства повинні мати відповідні технологічні можливості, а економіка – інституційну базу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження структури економіки проводилося такими авторами, як Я. І. Виклюк [1], А. М. Гуменюк [2], Т. Качала [3], С. Лалл [4], Т. І. Олешко [5], Д. С. Покришка [6], Т. І. Приходько [7], Е. Райнерт [8], Р. Хаусман, Дж. Хванг, Д. Родрик [9] тощо.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Питання раціональної побудови структури економіки досліджувались багатьма визнаними вченими через важливість постановки правильних пріоритетів для подальшого розвитку. Ця стаття розширює існуючий аналіз структури економіки дослідженням поточної ролі галузей в економіці України в довоєнний та воєнний періоди на основі групування галузей за показниками валової доданої вартості та зайнятості в них.

Мета статті. Мета статті полягає в дослідженні трансформації галузевої структури економіки України на основі аналізу зайнятості та частки валової доданої вартості за кожною галуззю, а також визначенні прогнозів та рекомендацій щодо подальшого розвитку галузевої структури.

Виклад основного матеріалу. Структура економіки серйозно впливає як на поточні економічні результати, так і на можливості її подальшого розвитку. Є багато різних підходів, що аналізують структуру економіки. Так, Е. Райнерт [8] виділяє галузі зі зростаючою та спадною віддачею і вважає, якщо економіка базується на природних ресурсах (наприклад, сільське господарство), і країна продає лише сировинні продукти, то її результати будуть погіршуватись. Навпаки, якщо перевага надається галузям зі зростаючою віддачею (переробна промисловість), то при зайнятті цієї ніші можна використати ефект масштабу й постійно поліпшувати свої економічні результати. При цьому велика кількість населення та покращений кадровий потенціал із використанням удосконалених виробничих потужностей стають важливою умовою економічного зростання.

Також у структурі економіки часто виділяються галузі з інноваційною і традиційною продукцією, при цьому вища додана вартість буває лише в інноваційних галузях. Зрозуміло, для того щоб бути конкурентоспроможними в інноваційних галузях, у межах економіки мають продукуватися інноваційні товари, а для цього треба постійно проводити наукові дослідження та розробки.

Відкрита вітчизняна економіка вже тривалий час критично залежить від обсягів продажу та коливань кон'юнктури світової економіки на вузьку групу сировинних товарів, експортованих Україною, що знижує можливість протидії її економіки зовнішнім негативним впливам [7], а в умовах війни – ще й вимагає забезпечення фізичних можливостей транспортування цих товарів [10]. В економіці України є глибокі структурні диспропорції у виробництві, до яких належать низький рівень валової доданої вартості в загальному випуску товарів та суттєва частка низькотехнологічної та сировинної продукції в експорті [7].

При формуванні пріоритетів країни необхідно враховувати траєкторію руху більшої системи, а саме глобальної економіки. Сучасними пріоритетами структурного руху глобалізації світової економіки [11] є реалізація концепції сталого розвитку; усунення диспропорцій у складових світової економіки, але при цьому констатується факт нерівномірності економічного розвитку, що зумовлено циклічним послідовним заміщенням виробництв в інноваційному процесі.

Для виявлення пріоритетів розвитку економіки дедалі важливішими стають пріоритети розвитку експорту, адже, з одного боку, доведений зв'язок між рівнем продуктивності експорту країни та темпами її економічного зростання в середньостроковому періоді. Тобто країни, які продають товари з

більш високою продуктивністю, зростають швидше. Також виявлено, що країни з початковим високим рівнем складності експорту в подальшому досягають вищих темпів його зростання [6]. З іншого боку, існує ефект Ванека-Райнерта [8], який ще названий ефектом «загибелі кращих»: якщо після періоду автономії починається вільна торгівля між порівняно розвиненою та відносно відсталою країнами, то наукоємний сектор промисловості більш відсталої країни має тенденцію до вимирання. Розвинутим галузям більше за інших властива зростаюча віддача; тобто вони більше за інших чутливі до падіння обсягу виробництва, викликаного появою закордонної конкуренції.

Епоха жорстких чинників конкурентоспроможності територій, які базуються переважно на природних ресурсах та геополітичному розташуванні, минула. Сьогодні активно вступають в дію нові ресурси (висококваліфіковані кадри, їхня креативність, інновації, знання, інформація) та інструменти (менеджмент, маркетинг, брендинг, аутсорсинг тощо). Від обсягів виробництва валової доданої вартості (ВДВ) залежить і фінансове забезпечення виконання будь-яких намірів і програм, знаходження можливостей і важелів протистояти негативним впливам зовнішньоекономічної кон'юнктури [1].

Конкурентоспроможність економіки розглядається з погляду технологічних можливостей, під якими розуміються знання і навички, які необхідні для отримання, адаптації, створення і використання технологій. Передбачається, що країни зі схожими показниками щодо забезпеченості факторами виробництва можуть мати різні види переваг і різні траєкторії своєї еволюції залежно від політики щодо придбання та опанування технологіями, а також накопичення технологічного досвіду. Якщо країна спеціалізується на низькотехнологічних продуктах із некваліфікованою робочою силою, то їй дедалі важче змінити траєкторію розвитку без узгодженої зміни великої кількості інститутів та ринків, що перебувають у постійній взаємодії. Лібералізація економіки може допомогти таким країнам реалізувати свої переваги, що сформовані на основі природних ресурсів і некваліфікованої робочої сили, проте не в змозі забезпечити їм розвиток переваг, заснованих на технологіях і навичках, що необхідні для структурних змін та економічного розвитку [6].

У довгостроковому періоді для зростання конкурентоспроможності економіки країни важлива не статична спеціалізація країни, а її інноваційні можливості. Це вимагає спеціалізації на більш технологічно містких інноваційних сегментах виробництва, покращення можливостей нагромадження капіталу. Конкурентні переваги країни суттєво залежать від здатності підприємств опановувати й використовувати нові технології і зумовлені ступенем нагромадження у країні технологічних факторів виробництва, тобто технологічних прийомів, навичок, яких набули працівники, рівнем оволодіння ними сучасними технологіями, а також побудовою в межах країни інститутів, сприятливих для проведення технологічної модернізації господарства. Ці фактори забезпечують технологічну можливість структурної трансформації

економіки, що досягається через підвищення якості товарів і вдосконалення технологічних процесів, переорієнтацію від технологічно простих виробництв до більш складних. Передумовами технологічної модернізації є наявність та доступність трудових ресурсів із необхідними навичками та вміннями, спроможності імпортувати чи створювати технології, необхідної для такої діяльності інфраструктури, капіталу тощо. Активізація зростання економіки країн забезпечується за рахунок модернізації продукції, яка виробляється і експортується, освоєння виробництва нових більш складних товарів з більшою доданою вартістю. Тому одним з індикаторів динамічності та стійкості економічного зростання є переміщення факторів виробництва від низькопродуктивних видів діяльності з низькою заробітною платою до високопродуктивних видів діяльності з високою заробітною платою [6].

А. М. Гуменюк [2] визначає ефективність економіки країни як здатність до прогресивних структурних зрушень із виокремленням двох складових: 1) ефективність структурних зрушень; 2) ефективність структури економіки, при цьому структура економіки визнається ефективною, якщо в ній покращується використання економічних ресурсів, тобто зростає фондодіада та продуктивність праці, натомість знижується енерго- та матеріаломісткість виробництва, а також зростає відповідність продукції, що виробляється, потребам суспільства. Головною метою функціонування економіки автор визначає підвищення ефективності виробництва та зростання суспільного добробуту, тому до суттєвих параметрів стійкості економіки належать: 1) показники рівня і якості життя (рівень заробітної плати та цін, безробіття, величина ВВП у розрахунку на одну особу); 2) показники ефективності економічної діяльності (національний дохід, ВВП, виробництво промислової та сільськогосподарської продукції, рівень продуктивності праці, фондоозброєність виробництва тощо); 3) показники стану фінансової системи та зовнішньоекономічної діяльності (дефіцит бюджетної системи, співвідношення між витратами на обслуговування зовнішнього боргу та обсягом експорту, сальдо зовнішньоекономічних обмінів, величина державного боргу тощо). Загрозами економічній безпеці території вважаються: зменшення обсягів виробленої продукції; погіршення стану науково-технічних можливостей; зростання виробництва в ресурсодобувних галузях при одночасному його зниженні в наукомістких галузях; зростання необхідності в імпорті готової продукції; зростання фінансової залежності.

У дослідженні [5] для визначення узагальнюючих показників соціально-економічного розвитку шляхом експертного аналізу були виділені такі базові показники: 1) ВВП на душу населення; 2) реальний приріст промислового виробництва; 3) рівень безробіття; 4) номінальні або реальні доходи населення; 5) обмінний курс у середньому за період; 6) торговельний баланс країни; 7) зобов'язання країни на кінець періоду; 8) ціни споживчого ринку; 9) капітальні інвестиції.

Для аналізу структури економіки ми обрали показники частки валової доданої вартості за видами економічної діяльності та зайнятості в них (статичний та динамічний показники). Попередній розгляд статистичної інформації наведено в табл. 1.

Таблиця 1

*Валова додана вартість (%) та зайнятість (тис. осіб)
за видами економічної діяльності у 2017-2021 рр.*

Види економічної діяльності	ВДВ, 2020 р., %	Зайнятість, тис.		Темпи зростання зайнятості, 2021/2017, %
		2017	2021	
Сільське, лісове та рибне господарство	9,3	2860,7	2692,7	94,1
Переробна промисловість	10,1	1774,9	1701,1	95,8
Будівництво	2,8	644,3	690,8	107,2
Торгівля; ремонт авто	13,9	3525,8	3604,7	102,2
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6,2	991,6	961	96,9
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,7	276,3	285,2	103,2
Інформація та телекомунікації	5	274,1	289	105,4
Фінансова та страхова діяльність	3,1	215,9	210,6	97,5
Операції з нерухомим майном	6,4	252,3	248,2	98,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	3,2	415,8	422,2	101,5
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,4	297,9	317,9	106,7
Державне управління й оборона; обов'- язкове соціальне страхування	7,3	979,7	873,9	89,2
Освіта	4,4	1423,4	1244	87,4
Охорона здоров'я та надання соціаль- ної допомоги	2,7	1013,6	913,4	90,1
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,6	199,8	178,7	89,4
Інші види економічної діяльності	0,9	344,6	364,5	105,8
<i>Усього</i>		<i>16156,4</i>	<i>15610</i>	<i>96,6</i>

Джерело: розроблено автором за [12; 13].

На наступному етапі аналізу ми співвіднесли види економічної діяльності за показником ВДВ (%), яку вони створюють, та зайнятості (тис. осіб). Аналіз за сукупністю вказаних показників свідчить про рівень потужності галузей України, що забезпечують її економічне зростання. Отже, у табл. 2 зроблено розподіл галузей на три групи за рівнями їхньої значущості в економічному розвитку України за допомогою статистичного групування з рівними інтервалами.

Найбільш потужною галуззю України, що залишила далеко позаду всі інші галузі за ВДВ та зайнятістю, є оптова та роздрібна торгівля, а також ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (3,6 млн осіб; 13,9 % ВДВ).

На жаль, українській економіці вона навряд чи забезпечить прорив у розвитку, тим більше у світі дедалі більшу вагу посідає електронна торгівля, яка в Україні розвивається абсолютно недостатніми темпами [14].

Таблиця 2

*Групування видів економічної діяльності
за ВДВ (%) та зайнятістю (тис. осіб)*

Зайнятість, тис. осіб	ВДВ, %		
	1 група (0,6-5)	2 група (5,1-9,5)	3 група (9,6-14)
3 група (2462,9-3604,9)	–	Сільське, лісове та рибне господарство	Торгівля; ре- монт авто
2 група (1320,8-2462,8)	–	–	Переробна промисловість
1 група (178,7-1320,7)	Будівництво Тимчасове розміщення й організація харчування Інформація та телекомунікації Фінансова та страхова діяльність Професійна, наукова та техні- чна діяльність Діяльність у сфері адміністра- тивного та допоміжного обслуговування Освіта Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок Інші види економічної діяльності	Транспорт, склад- ське господарство, поштова та кур'єр- ська діяльність Операції з нерухо- вим майном Державне управ- ління й оборона; обов'язкове соціа- льне страхування	–

Джерело: розроблено автором за [12].

Крім торгівлі, великий відсоток доданої вартості забезпечує переробна промисловість, що є досить гарною тенденцією, бо ця галузь спроможна забезпечити зростаючий ефект масштабу та збільшення доданої вартості. Однак зауважимо, що протягом 2014-2017 рр. частка переробної промисловості у ВВП України коливалася приблизно на рівні 12 % [15], а вже у 2020 р. – лише 10,1 %, тобто переробна промисловість поступово втрачає свої позиції в структурі економіки України.

У першій трійці видів економічної діяльності в Україні знаходиться також сільське, лісове та рибне господарство: воно забезпечує 9,3 % ВДВ, та за чисельністю персоналу суттєво перевищує переробну промисловість.

Для уточнення динаміки розвитку видів економічної діяльності ми зробили аналогічний розподіл галузей на три групи, враховуючи взаємозв'язок ВДВ та темпів зростання зайнятості (табл. 3). Зауважимо, що за

аналізований період загальна чисельність зайнятих зменшилася на 3,4 % (табл. 1), відповідно, третя група за темпами зростання зайнятості характеризує розширення вказаних видів економічної діяльності на фоні інших, друга група – збереження, а третя група – суттєве звуження.

Таблиця 3

*Групування видів економічної діяльності
за ВДВ (%) та темпами зростання зайнятості (%)*

Темпи зростання зайнятості, 2021/2017 рр., %	ВДВ, %		
	1 група (0,6-5)	2 група (5,1-9,5)	3 група (9,6-14)
3 група (100,4-107,1%)	Будівництво Тимчасове розміщу- вання й організація харчування Інформація та телеко- мунікації Професійна, наукова та технічна діяльність Діяльність у сфері ад- міністративного та до- поміжного обслугову- вання Інші види економічної діяльності	–	Торгівля; ремонт авто
2 група (93,7-100,3%)	Фінансова та страхова діяльність	Сільське, лісове та рибне господарство Транспорт, склад- ське господарство, поштова та кур'єр- ська діяльність Операції з нерухо- мим майном	Переробна промис- ловість
1 група (87,0-93,6%)	Освіта Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги Мистецтво, спорт, ро- зваги та відпочинок	Державне управ- ління й оборона; обов'язкове соціа- льне страхування	–

Джерело: розроблено автором за [12; 13].

Галузь, що мала в довоєнний період найвищі темпи зростання зайнятості – це будівництво (7,2 % зростання зайнятості; 2,8 % ВДВ). Друга галузь за найвищими темпами зростання зайнятості – це адміністративне обслуговування (6,7 % зростання зайнятості; 1,4 % ВДВ). Ця сфера, за визначенням КВЕД [16], включає діяльність із підтримки основної діяльності підприємств, та не потребує наявності спеціалізованих знань. Вона складається з таких напрямів, як: 1) оренда, прокат і лізинг; 2) діяльність із працевлаштування;

3) діяльність туристичних агентств; 4) діяльність охоронних служб та проведення розслідувань; 5) обслуговування будинків і територій; 6) адміністративна та допоміжна офісна діяльність. Це невеликий сектор, що по суті своєї діяльності не може значно впливати на економіку України.

Галузь, що найбільш швидкими темпами втрачає персонал – це освіта (12,6 % зменшення зайнятості; 4,4 % ВДВ). Серйозною причиною погіршення ситуації у сфері освіти є повільна та неохоча її адаптація до ринку праці й невідповідність отриманих компетенцій випускників сучасним потребам економіки [17]. На нашу думку, також причинами такої ситуації є зменшення кількості дітей одночасно з бажанням молоді отримати закордонну вищу освіту (зауважимо, що ці дані стосуються довоєнного періоду). Таким чином, Україна швидкими темпами втрачала молодь і до війни, а з початком бойових дій велика кількість населення виїхала, і, на думку Е. Лібанової [18], більше не повернеться в Україну.

Другою в рейтингу щодо зменшення кількості персоналу було державне управління й оборона (10,8 % зменшення зайнятості; 7,3 % ВДВ). Також суттєве зменшення зайнятості має галузь мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (10,6 % зменшення зайнятості; 0,6 % ВДВ). Зауважимо провідну роль культури в розвитку суспільства загалом, нехтування нею призводить до втрат високих ціннісних орієнтирів та занепаду моралі, що, згідно з інституційною теорією, в подальшому вплине вже на негативний розвиток економіки.

Як бачимо, серед потужних галузей, які були характерні для економіки України, впевнено продовжує свій розвиток лише галузь торгівлі та ремонту автомобілів (2,2 % зростання зайнятості; 13,9 % ВДВ). Такі потужні галузі України, як сільське господарство та переробна промисловість, знаходяться у другій групі за динамікою зайнятості (табл. 3) та втратили за 5 років приблизно по 5 % персоналу. Натомість зростання вище середнього показують такі невеликі для економіки України галузі, як будівництво; інформація та телекомунікації; професійна, наукова та технічна діяльність тощо, що загалом вказує на їхню перспективність та можливе майбутнє зростання їхньої ролі в економіці України. Зауважимо, що більшість цих галузей потребують поліпшеного кадрового забезпечення зі специфічними знаннями, що свідчить про позитивні зрушення в економіці.

Воєнний період пов'язаний із втратою персоналу через активний виїзд населення за межі України. Так, за дослідженням Bloomberg [19], на липень 2023 р. за кордоном знаходяться 2,8 млн жінок працездатного віку, і якщо вони не повернуться, це коштуватиме Україні втрати 10 % її довоєнного річного валового внутрішнього продукту (ВВП), що становить 20 млрд дол. на рік та є більшим значенням від допомоги ЄС Україні (4-річний пакет по 12,5 млрд євро на рік). Разом з тим, українці продовжують виїжджати за кордон: за даними «Громадянської мережі «ОПОРА», кожного місяця 40-50 тис. осіб перетинають кордон і не повертаються [20]. На червень 2023 р. понад

8 млн українців стали біженцями у зв'язку з російською агресією, з них понад 5 млн – у країнах Європи. За дослідженням ООН, 65 % українських біженців планують повертатися, але не найближчим часом. Крім того, люди за кордоном поступово інтегруються. І чим довше триватиме війна, тим менша частина повернеться в Україну [20].

У табл. 4 проаналізована зміна галузевої структури України за воєнний 2022 р. У структурі галузей суттєве зростання показала промисловість (але за переробною промисловістю відомостей немає). Натомість суттєво втратили у структурі будівництво та транспорт, що пояснюється об'єктивними обставинами воєнного періоду.

Таблиця 4

Динаміка ВДВ (%) за 2020-2022 рр.

Види економічної діяльності	ВДВ, %		Зміна, 2022/2020 рр., %
	2020	2022	
Сільське, лісове та рибне господарство	9,3	9,3	0
Промисловість	17,6	20,4	+2,8
У т.ч. переробна промисловість	10,1	н.д.	–
Будівництво	2,8	1,4	-1,4
Торгівля; ремонт авто	13,9	14	+0,1
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6,2	4,5	-1,7
Інші	50,2	50,4	+0,2

Джерело: розроблено автором за [12; 21].

Разом з тим, абсолютні показники ВВП суттєво знизилися: так, у воєнний 2022 р. в Україні на 29,1 % знизився до попереднього року реальний ВВП у постійних цінах 2016 р., на це зниження вплинули такі основні галузі, як сільське господарство (-28,4 %), торгівля (-30,9 %), переробна промисловість (-43,1 %), транспорт (-44,3 %) [21].

Ми згодні з тезою, що «зростання ВВП не має бути самоціллю», та «економічне зростання» не тотожне «економічному розвитку» [3], до того ж показник ВВП досить приблизно описує тенденції економічного зростання, оскільки він вимагає постійного збільшення виробництва та споживання, що є актуальним лише до деякого рівня, при перевищенні якого зростання даного показника призведе не до поліпшення якості життя, а лише до нерационального споживацтва. У контексті довгострокового економічного розвитку, його необхідно розглядати не як негативну тенденцію нарощування обсягів виробництва та споживання, а як закономірну зміну цілей, ресурсних обмежень, механізмів функціонування тощо. Повоєнний розвиток має забезпечуватися передусім якісними удосконаленнями у структурі економіки та розвитком галузей, що потребують висококваліфікованих кадрів.

Висновки і пропозиції. Отже, сучасна трансформація галузевої структури економіки України має як позитивні, так і негативні аспекти.

Можна констатувати такі особливості трансформації галузевої структури економіки України у довоєнний період: серед потужних галузей, які характерні для економіки України, впевнено продовжує свій розвиток лише галузь торгівлі та ремонту автомобілів. Такі потужні галузі України, як сільське господарство та переробна промисловість, втратили за 5 років приблизно по 5 % персоналу. Крім того, переробна промисловість знизила свою частку у ВВП України з 12 % у 2014-2017 рр. до 10 % у 2020 р., що вказує на необхідність розробки програм підтримки галузі для посилення її конкурентоспроможності, особливо при виході галузевих підприємств на міжнародні ринки.

Натомість зростання вище середнього за темпами зростання зайнятості в довоєнний період показували такі невеликі для економіки України галузі, як будівництво; інформація та телекомунікації; професійна, наукова та технічна діяльність тощо, що загалом вказує на їх перспективність та можливе майбутнє зростання їхньої ролі в економіці України. Зауважимо, що більшість цих галузей потребують поліпшеного кадрового забезпечення зі специфічними знаннями, що свідчить про позитивні структурні зрушення в економіці України, які варто підтримувати й у повоєнний період.

Водночас втрата свого персоналу освітою, охороною здоров'я, державним управлінням, а також мистецтвом і спортом значно вищими темпами, ніж в інших видах економічної діяльності, свідчить про неблагополучні тенденції в них. Оскільки всі ці галузі спрямовані на вирішення суспільних питань, необхідно посилити увагу до їхнього розвитку для отримання суспільством якісних послуг у повоєнний період.

Воєнний період характерний суттєвою втратою як загальної кількості зайнятих через їх виїзд за межі України, так і ВВП в абсолютному виразі. При цьому структура ВВП суттєво не змінилася. Ті зміни у структурі, що відбулися, можна оцінити як тимчасові, пов'язані з воєнним періодом.

Список використаних джерел

1. Виклюк Я. І. Формування стратегії відтворення структури видів економічної діяльності регіонів на основі Soft Computing у контексті прискорення зростання валового регіонального продукту / Я. І. Виклюк, А. В. Ротар, В. К. Євдокименко // Збірник наукових праць [Буковинського університету]. Економічні науки. – 2013. – Вип. 9. – С. 99-116. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpen_2013_9_10.

2. Гуменюк А. М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти: монографія / А. М. Гуменюк. – Київ : НІСД, 2014. – 468 с.

3. Качала Т. Структурні особливості інституційного середовища економіки України / Т. Качала // Економіст. – 2011. – № 11. – С. 18-22. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2011_11_6.

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

4. Lall S. Investment and technology policies for competitiveness: Review of successful country experiences [Electronic resource] / S. Lall. – New York : UNCTAD, 2003. – Accessed mode: <https://catalogue.nla.gov.au/catalog/3045469>.

5. Олешко Т. І. Аналіз та дослідження структури показників економічного розвитку України / Т. І. Олешко, О. В. Марусич, Н. О. Батинюк // Бізнес Інформ. – 2015. – № 3. – С. 55-59. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_3_10.

6. Покришка Д. С. Методологія оцінки технологічного потенціалу структурної трансформації національної економіки / Д. С. Покришка, Т. А. Тищук // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 2. – С. 7-19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2013_2_3.

7. Приходько Т. І. Структурні зміни в економіці України / Т. І. Приходько // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 3. – С. 59-76. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2013_3_6.

8. Reinert Erik S. How rich countries got rich ... and why poor countries stay poor [Electronic resource] / Reinert Erik S. – October, 7, 2008. – Accessed mode: <https://www.amazon.com/How-Rich-Countries-Poor-Stay/dp/1586486683>.

9. Hausmann R. What You Export Matters [Electronic resource] / R. Hausmann, J. Hwang, D. Rodrik // Journal of Economic Growth. – 2007. – № 12. – Pp. 1–25. – Accessed mode: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10887-006-9009-4>.

10. Кінець «зернової угоди»: який план «Б» підготувала Україна / ТСН, новини 23.07.2023. – Режим доступу: <https://tsn.ua/exclusive/kines-zernovoyi-ugodi-yakiy-plan-b-pidgotuvala-ukrayina-2375227.html>.

11. Далевська Н. М. Структурний рух глобалізації світової економіки / Н. М. Далевська // Бізнес Інформ. – 2015. – № 3. – С. 8-12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_3_2.

12. Статистичний щорічник України - 2021 / Державна служба статистики України. – Київ, 2022. – 447 с.

13. Статистичний щорічник України за 2018 рік [Електронний ресурс] / за ред. І. Є. Вернера // Державна служба статистики України. – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua>.

14. Повна С. Електронна комерція та цифровий маркетинг в розвитку національних підприємств / С. Повна, Ю. Олифіренко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2022. – № 2. – С. 64-73.

15. Повна С. Аналіз стану інвестування в Україні як засобу розвитку підприємств та структурних перетворень в економіці / С. Повна // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2020. – № 2 (22). – С. 112-118.

16. КВЕД-2010: Секція N [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/SECT/KVED10_N.html.

17. Попело О. В. Компетентнісний потенціал освіти в забезпеченні розвитку продуктивних сил України в умовах цифрової трансформації / О. В. Попело, А. Г. Самойлович // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2020. – № 3(23). – С. 48-56.

18. Не варто мріяти про нездійсненне: 90% біженців не повернуться в Україну – директорка Інституту демографії Лібанова / Суспільне новини (13 лютого 2023). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/381881-ne-var-to-mriati-pro-nezdijshnenne-90-bizenciv-ne-povernutsa-v-ukrainu-direktorka-institutu-demografii>.

19. Ukraine Needs Its Women Back for a Shot at Economic Recovery / Bloomberg 24.07.2023 [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-07-24/ukraine-economy-women-must-return-to-help-country-s-gdp-recover>.

20. З України за кордон щомісяця виїжджають близько 40-50 тисяч людей – організація "Опора" (8 липня 2023 р.) [Електронний ресурс] / Суспільне новини. – Режим доступу: <https://suspilne.media/524655-z-ukraini-za-kordon-somisaca-viizdaut-blizko-40-50-tisac-ludej-organizacia-opora>.

21. Україна у цифрах. 2022. Статистичний збірник [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Київ, 2023. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/08/zb_Ukraine_in_figures_22.pdf.

References

1. Vykliuk, Ya.I., Rotar, A. V., & Yevdokymenko, V. K. (2013). Formuvannia stratehii vidtvorennia struktury vydiv ekonomichnoi diialnosti rehioniv na osnovi Soft Computing u konteksti pryskorennia zrostannia valovoho rehionalnogo produktu [Formation of a strategy for reproducing the structure of economic activities of the regions based on Soft Computing in the context of accelerating the growth of the gross regional product]. *Zbirnyk naukovykh prats [Bukovynskoho universytetu]. Ekonomichni nauky – Collection of scientific works [of Bukovyna University]. Economic sciences*, 9, 99-116. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpn_2013_9_10.

2. Humeniuk, A.M. (2014). *Bezpeka strukturno-instytutsionalnoi transformatsii ekonomiky rehionu: teoretychni osnovy ta prykladni aspekty [Security of the structural and institutional transformation of the region's economy: theoretical foundations and applied aspects]*. NISD.

3. Kachala, T. (2011). Strukturni osoblyvosti instytutsiinoho seredovyscha ekonomiky Ukrainy [Structural features of the institutional environment of the economy of Ukraine]. *Ekonomist – Economist*, (11), 18-22. http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2011_11_6.

4. Lall, S. (2003). *Investment and technology policies for competitiveness: Review of successful country experiences*. UNCTAD. <https://catalogue.nla.gov.au/catalog/3045469>.

5. Oleshko, T.I., Marusych, O.V., & Batyniuk, N.O. (2015). Analiz ta doslidzhennia struktury pokaznykiv ekonomichnogo rozvytku Ukrainy [Analysis and research of the structure of economic development indicators of Ukraine]. *Biznes Inform – Business Inform*, (3), 55-59. http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_3_10.

6. Pokryshka, D.S., & Tyshchuk, T. A. (2013). Metodolohiia otsinky tekhnolohichnogo potentsialu strukturnoi transformatsii natsionalnoi ekonomiky [Methodology for assessing the technological potential of the structural transformation of the national economy]. *Ekonomika i prohnozuvannia – Economics and forecasting*, (2), 7-19. http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2013_2_3.

7. Prykhodko, T. I. (2013). Strukturni zminy v ekonomitsi Ukrainy [Structural changes in the economy of Ukraine]. *Ekonomika i prohnozuvannia – Economics and forecasting*, (3), 59-76. http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2013_3_6.

8. Reinert, Erik S. (2008). *How rich countries got rich ... and why poor countries stay poor*. <https://www.amazon.com/How-Rich-Countries-Poor-Stay/dp/1586486683>

9. Hausmann R., Hwang, J., & Rodrik, D. (2007). What You Export Matters. *Journal of Economic Growth*, (12), 1–25. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10887-006-9009-4>.

10. TSN, novyny [TSN, news]. (23.07.2023). *Kinets «zernovoi uhody»: yakyi plan «B» pidhotuvala Ukraina [The end of the "grain agreement": what plan "B" has Ukraine prepared]*. <https://tsn.ua/exclusive/kinec-zernovoyi-ugodi-yakiy-plan-b-pidgotuvala-ukrayina-2375227.html>.

11. Dalevska, N.M. (2015). Strukturnyi rukh hlobalizatsii svitovoi ekonomiky [The structural movement of globalization of the world economy]. *Biznes Inform – Business Inform*, (3), 8-12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_3_2.

12. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]*. (2021). *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy - 2021 [Statistical yearbook of Ukraine - 2021]*.

13. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (2018). Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy - 2018 [Statistical yearbook of Ukraine - 2018]. <https://www.ukrstat.gov.ua>.*

14. Povna, S., & Olyfirenko Yu. (2022). Elektronna komertsiiia ta tsyfrovyyi marketynh v rozvytku natsionalnykh pidpriemstv [Electronic commerce and digital marketing in the development of national enterprises]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (2), 64-73.

15. Povna, S. (2020). Analiz stanu investuvannia v Ukraini yak zasobu rozvytku pidpriemstv ta strukturnykh peretvoren v ekonomitsi [Analysis of the state of investment in Ukraine as a means of enterprise development and structural transformations in the economy]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (2), 112-118.

16. KVED-2010: Sektsiia N. (n.d.). http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/SECT/KVED10_N.html.

17. Popelo O.V., & Samoilovych A.H. (2020). Kompetentnisnyi potentsial osvity v zabezpechenni rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy v umovakh tsyfrovoyi transformatsii [The competent potential of education in ensuring the development of productive forces of Ukraine in the conditions of digital transformation]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (3), 48-56.

18. Libanova, E. (13.02.2023). Ne varto mriiaty pro nezdiisnenne: 90% bizhentsiv ne povernutsia v Ukrainu [Do not dream of the impossible: 90% of refugees will not return to Ukraine]. *suspilne.media*. <https://suspilne.media/381881-ne-var-to-mriati-pro-nezdijisnenne-90-bizenciv-ne-povernutsia-v-ukrainu-direktorka-institutu-demografii/>.

19. Bloomberg. (24.07.2023). Ukraine Needs Its Women Back for a Shot at Economic Recovery. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-07-24/ukraine-economy-women-must-return-to-help-country-s-gdp-recover>.

20. *Suspilne novyny [Social news]. (08.07.2023). Z Ukrainy za kordon shchomisiatsia vyizhdzhaiut blyzko 40-50 tysiach liudei – orhanizatsiia "Opora" [About 40,000-50,000 people leave Ukraine abroad every month – Opora organization]. <https://suspilne.media/524655-z-ukraini-za-kordon-somisaca-viizdzaut-blizko-40-50-tisac-ludej-organizacia-opora>.*

21. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine. (2022). Ukraina u tsyfrakh. 2022. Statystychnyi zbirnyk [Ukraine in numbers. 2022. Statistical collection]. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/08/zb_Ukraine_in_figures_22.pdf.*

Отримано 15.08.2023

UDC 330.341.42:331.52(477)

Svitlana Povna

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of Department of Management and Public Service

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: svitlanapovna@gmail.com. **ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-0654-9868>

Researcher ID: [ABA-7025-2021](https://orcid.org/0000-0002-0654-9868)

TRANSFORMATION OF THE STRUCTURE OF UKRAINE'S ECONOMY IN THE POST-WAR PERIOD

The article discusses approaches to the study of the structure of the economy. At this stage of society's development, the competitiveness of the economy must be ensured primarily by highly qualified personnel and technological capabilities. At the same time, the current structure of the economy and the level of complexity of goods production technologies of exported goods are important. An analysis of

the structure of Ukraine's economy was carried out by grouping the types of economic activity of Ukraine based on their indicators of gross value added and employment (at the same time, static and dynamic indicators were used). It was revealed that even before the war, the economy of Ukraine had quite contradictory trends in the development of its components in terms of types of economic activity. According to a static analysis of employment, the most powerful industry in Ukraine is wholesale and retail trade, agriculture, forestry and fisheries, as well as processing industry. However, when looking at employment according to the dynamic indicator, it turned out that only the trade sector has a positive growth rate, while agriculture and processing industry are losing personnel little by little. On the other hand, above-average growth in terms of employment dynamics is shown by industries that are small for the economy of Ukraine, such as construction; information and telecommunications; professional, scientific and technical activities, etc., which generally indicates their prospects and the possible future growth of their role in the economy of Ukraine. Note that most of these industries require improved staffing with specific knowledge, which indicates positive structural changes in the economy of Ukraine, which should be supported in the post-war period as well. At the same time, the loss of personnel in education, health care, public administration, as well as art and sports at a much higher rate than in other types of economic activity indicates unfavorable trends in them. Since all these fields are aimed at solving social issues, it is necessary to increase attention to their development in order to provide society with quality services in the post-war period.

Keywords: *employment; gross added value; structure of the economy; analysis, grouping; competitiveness.*

Table: 4. References: 21.